

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE SİYASİ ELİT (SEÇKİNLER)

Doç. Dr. Bülent Dâver

I. KESİM : ELİT HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR

Elit üzerine kısa bir deneme taslağı sayılabilecek olan bu çalışmada özellikle az gelişen ülkelerde elitin yapısı ve rolü hakkında bazı açıklamalarda bulunmak istiyoruz. Batıda Elit problemine değinen çalışmalar son zamanlarda bir hayli yoğunluk ve zenginlik kazanmıştır, denilebilir. Bilhassa davranışçı siyasi okulun sosyolojik ve psikolojik açıdan meseleye yaklaşması ve sosyal yapı ve psikolojik faktörlerle, siyasi elit arasındaki ilgiyi araştırması, henüz genç bir disiplin olan siyaset ilmine yeni gelişme ufukları açmıştır.

ELİT KELİMESİ

Bugün Türkçede de bir siyaset ilmi terimi olarak tutunmuş bulunan Elit kelimesi Fransızcadan alınmıştır. Kelime aslında Lâtincede «eligere - seçmek» fiilinden türemektedir. Elit terimini Türkçeye «seçkinler» olarak çevirmek mümkündür. Ancak «seçkinler» her zaman bu kelimenin batı dilindeki kullanılış mânasını verememektedir. Bu sebeple biz de bu çalışmada daha çok Elit terimini kullanacağız.

Elit kelimesine muhtelif çağlarda muhtelif ülkelerde çeşitli ve değişik manalar yüklendiğini görüyoruz. Büyük din kitaplarından Tevrat'da «seçkin bir kavim» den, Tanrının seçilmiş, sevgili kulları İsrail oğullarından söz edilmektedir. İncil'de de muhtelif yerlerde «seçkin» din ulularına, Cennete gidecek «seçilmiş» lere atıflar yapılmaktadır. 1789 Fransız İhtilâlinde önce Ruhban ve Aristokrasi «Elit» sınıf sayılıyordu. İsviçre'nin bazı kantonlarında Elit kelimesi seçilmiş, üstün nitelikli bir malı anlatmak için kullanılmıştır. Sovyet Rusya'da da Komünist Partisi «Elit Parti» sayılmakta-

dır (1). Günlük dilde de Elit kimse denilince, üstün nitelikli, maddî ya da manevî değerlere sahip kişiler akla gelmektedir. Görülüyor ki Elit kelimesinin bütün bu değişik kullanılış şekillerinde bile ortak bir nokta vardır. O da Elit teriminin üstün nitelikleri, bir kudretî akla getirmesidir.

ELİT TANIMLARI

Siyaset ilmine Elit kelimesini ilk sokanlardan biri olan Vilfredo PARETO Elit kavramını teorik çalışmalarda bir araştırma aleti olarak kullanmış ve bir Elit modeli kurmağa çalışırken Elit'i şu şekilde tanımlamıştır (2) :

«Farzedelim ki bütün beşeri faaliyet dallarından her kişiye ehliyetine göre bir derece takdir edilmektedir. Tıpkı okul imtihanlarında çeşitli konularda notların verilmesi gibi. Meselâ en üstün bir hukukçuya 10 verilecektir. Müşteri bulamayan avukata da 1. «0» numara tam bir aptal için ayrılmıştır. Milyonlar kazanana - ister dürüst ister dolambaçlı yollardan olsun - 10 vereceğiz. Binlerce lira kazanana da 6. Düşkünler yurduna düşmemekle beraber güç halde geçinen 1, tam manasıyla muhtaç ve düşkünlere sıfır vereceğiz. Perikles'in Aspasia'sı, 14. Louis'nin Maintenon'u, 15. Louis'nin Pompadour'u gibi iktidar sahibi erkeği kendine bağlamış ve onun hayatında bir rol oynamış ve siyasete karışmış kadınlara 8 ya da 9 gibi yüksekçe bir numara vereceğiz. Alelâde bir fahişeye ise sıfır vereceğiz. İnsanların nasıl aldatıldığını bilen ve gene de hapis haneye düşmemeyi başaran zeki bir dolandırıcıya, sağduyu budalalarının sayısına ve elde ettiği paranın miktarına göre 8, ya da 9 numara vereceğiz. Buna mukabil, bir lokanta masasından bir gümüş parçayı kapıp kaçarken yakalanan ve polis eline düşen alelâde bir hırsıza 1 vereceğiz. Carducci gibi bir şaire zevkimize göre 8 ya da 9 vereceğiz. Yazdığı şiirlerle dinleyenleri kaçıran bir sokak şairine ise sıfır vereceğiz. Satranç oyuncuları için kaç maç yaptıklarını ve ne kadarını kazandıklarını tesbit ederek çok kati ölçüler elde edebiliriz, ve beşeri faaliyetin bütün dalları içinde bu böyle yapılır». Eliti bu şekilde tanımlayan Pareto'ya göre, bütün beşeri faaliyet dallarında en yüksek numaraları, puanları almış olan kimselerden bir araya gelen elit, en

(1) HUZSAR ANDSTEVENSON, Political Science, New Jersey., 1959, sh. 193

(2) V. PARETO, The Mind and Society, New York, Harcourt Brace, 1935. Deniz Baykal, Siyasi Elit Kuramı, basılmamış Doktora Tezi, sh. 24.

becerikli, en mahir, en kurnaz, en güçlü, en güzel, en zeki en ince duyuşlu kimseleri kavramaktadır. Kısarası elit bir toplumun üst tabakası -bu tabiri kullanmağa cevaz varsa- kreması, kaymağı sayılmaktadır.

ELİT GRUPLARI İÇ İÇE GEÇMİŞ DAİRELER HALİNDEDİR

Yine bu tariften anlıyoruz ki, bir toplumda tek bir elit değil, muhtelif elitler vardır. Siyasî iktidarı elinde tutan, devlet otoritesini kullanan siyasi elit'in yanı başında askeri bir elitten, memur elitten, din adamları elitinden, iş adamları elitinden, menacer elitten (teknokratlar) (3) ve aydın bir elitten (4) yahut bilgi elitinden (intelligentzia) bahsolunmaktadır. Derhal ilâve edelim ki bu çeşitli elit grupları arasında bıçakla kesilmiş gibi kesin bir ayrılık yoktur. Belki bütün bu elit grupları adeta birbirini kesen daireler gibi iç içe geçmiş durumdadırlar. Bir elit grubunda yer alan kimse başka bir elit grubuna geçebileceği gibi, böyle bir geçiş olmadan da tesirde bulunabilir. (Örneğin, bir generalin siyasi hayata atılması veya fiilen karışması veya bilgi eliti, aydın elit içinde yer alan bir profesörün yahut yazarın siyasi elite doğrudan doğruya katılması, yazıları ve eserleriyle siyasi elite etkide bulunması).

SİYASİ ELİTİN TANIMI VE ÖZELLİĞİ

Fakat biz bu çalışmada daha çok siyasi elit üzerinde duracağız. Diğer elit gruplarıyla siyasi elite katıldığı ya da ona tesir ettiği ölçü ve derecede meşgul olacağız. Siyasi elit nasıl tanımlanabilir? Siyasi elit'i LASSWELL'le birlikte «yüksek iktidar sınıfı» olarak tarif edebiliriz (5). Siyasi elitin özelliği siyasi iktidarı az çok devamlı şekilde elinde tutan, onu kontrol eden mütecanis bir grup oluşudur. Ayrıca siyasi elit kendi üstün durumu hakkında bir değer yargısına varmış bir gruptur. Fakat siyasi elitin bu üstün durumu halk tarafından da kabul edilmiş, bir başka deyişle siyasi elitin idare etme yönetme hususundaki iddiası sosyal bir destek bulmuş olmalıdır.

(3) J. BURNHAM, The Managerial Revolution, New York, 1941, s. 10.

SİYASİ ELİTİN SİYASİ İKTİDARI KULLANMA BAKIMINDAN DURUMU YÖNETİCİ SİYASİ ELİT

Siyasi elit yani iktidarı kullanan grup, siyasi iktidarı kullanma ve siyasi karar alma bakımından aynı durumda değildir. Elit içindeki bir grubun bu konuda diğerlerine nisbetle daha çok sivrildiği, belirli şekilde ortaya çıktığı ve siyasi iktidarı kullanmada yahut siyasi karara katılmada daha fazla pay aldığı görülmektedir. Bu bakımdan siyasi elit, yönetici siyasi elit ve ona bağlı olan yardımcı siyasi elit olarak ikiye ayrılabilir. Liderler daha çok birinci kategorideki elit içinden çıkmaktadırlar. Önemli bir nokta da şudur: Teorik olarak siyasi elit içinde yer alan kişilerin gerçekte siyasi karar sürecine katılmaması, siyasi iktidarın fiili yönetici kadrosuna girmemesi de mümkündür. Örneğin İngiltere'de 1800 - 1900 yılları arasında yaşamış 100 aristokrat aileden 31'inin siyasetle ilgilenmediği yapılan araştırmalardan anlaşılmış bulunmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki, hukuken siyasi elit durumunda olanlarla, fiilen siyasi elite dahil olanlar arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir.

POTANSİYEL SİYASİ ELİT

Siyasi elit grupları arasında bir diğer ayrılma da şu şekilde olmaktadır :

Muayyen anda siyasi iktidarı hukuken ve fiilen kullanan elitin yanı başında, henüz böyle bir duruma muhtelif sebeplerden ötürü gelememiş, yani siyasi iktidara katılma, siyasi karar almaya tesir yönünden önemli bir varlık gösterememiş, siyasi elit grupları bulunabilir. Ancak siyasi ve sosyal yapıdaki değişiklikler ve değer yargıları, içten içe devam eden gelişmeler işte bu gruplara bir süre sonra hız kazandırabilir, ve diğer elit grupları arasında adeta sönük kalmış gibi gözüken bu elitin siyasi iktidara birden katıldığı görülür. Bilhassa ihtilâl öncesi devirlerde durum böyledir. İşte bu gibi bir elite «potansiyel elit» denilebilir. Henüz varlığı ve tesiri hissedilmemiş olmakla beraber bir süre sonra bu «uyku» halindeki siyasi elit grupları, canlılık kazanacak, fiilen ya da hukuken iktidara sahip çıkaracaklardır.

SİYASİ ELİT OLAYI VE SİYASET İLMİ

En eski çağlardan beri toplumlarda idare edenler ve edilenler şeklinde bir ayrılaşma olduğu, zekâca, bilgice servetçe, silâh ve

kuvvetçe diğerlerinden üstün olan kimselerin «yönetici sınıf» durumuna geçtikleri, buna karşılık, çok defa çoğunluğu teşkil eden grup üyelerinin bu durumu kabullendikleri ya da rıza gösterdikleri, idare edilmeye ses çıkarmadıkları tarihin ve kültür antropolojisinin tetkikleri sonucu ortaya çıkmış bulunmaktadır (6). Bir başka deyişle toplumda siyasi karar alanlarla bu karara uyanlar; yönetenlerle yönetilenler başka başkadırlar. G. MOSCA, bu durumu «Siyasi Formül» olarak tavsifetmiştir (7). İşte siyasi iktidarı kullanma bakımından devlet içinde üstün bir yer tutan gruba siyasi elit denilmektedir. İdare edici durumunda olan siyasi elit aslında küçük mütecanis bir gruptur.

Adı ister monarşi, ister oligarşi, isterse cumhuriyet ve demokrasi olsun, bütün hükümet şekillerinde idarenin aslında işte böyle küçük, dar bir grup elinde toplandığı, siyasi iktidara ve devlet otoritesinin başlıca bu sınırlı grup tarafından kullanıldığı düşünürlerin ve filozofların, siyaset bilimiyle uğraşanların da gözünden kaçmamıştır. Niccolo Machiavelli «silâhlı peygamberlerin zafer kazandığı» yolundaki meşhur sözü bize naklederken, siyasi yöneticilerin «kuvvete dayanan» durumlarıyla meşgul olmuş ve toplumların içindeki bir azınlığın çoğunluğa nasıl hükmedebildiği olayı üzerine dikkatimizi çekmiştir. «Siyasi partilerin Tunç Kanunu»nu ortaya koyan R. MICHELS de bütün partilerde siyasi iktidarın küçük bir grup elinde toplandığını belirtmiş ve böylesine oligarşik bir yönsemeyi doğuran sebepleri araştırmıştır (8). MOSCA da «Siyasi Elit» ve «Siyasi Yönetici Sınıf» formülleriyle bu gibi bir durumu ifade etmiştir (9).

II. KESİM : ELİT OLAYININ DOĞURDUĞU SONUÇLAR

I — KLÂSİK DEMOKRASİ TEORİSİNİN YETERSİZLİĞİ

Siyasi iktidarın devlet ve partilerle ufak bir grup tarafından kullanılması gerçeğinin ortaya çıkması siyaset ilmi yönünden iki önemli sonuç doğurmuştur. Bunlardan birincisi Klâsik Demokrasi teorisinin, elit olayı karşısında gerçeklere uyan yeni bir yorumun yapılması zaruretinin ortaya çıkmış bulunmasıdır. Artık anlaşılması

(6) K. MANNHEIM, *Ideology and Utopia*, New York, 1961, sh. 134 ve 138.

(7) MOSCA, *The Ruling Class*, New York, and London, 1939. sh. 71 ve müt.

(8) R. MICHEIS, *Political Parties*, Glencoe, The Free Press, 1949.

(9) G. MOSCA, *The Ruling Class*, New York and London, 1939. sh. 50 ve müt.

tır ki «halkın halk tarafından halk için idaresi» diye tarif edilen Demokraside halkın halk tarafından idare edildiği sözü tam manasıyla doğru değildir. Demokrasilerde halk idare etmemekte belki idare edecek ajanları, temsilcileri seçmektedir. Halk siyasi kararlar almamakta ve siyasi tercihler yapmamakta, fakat bu siyasi kararları alacak, tercihleri yapacak ekibi, liderleri iş başına getirmektedir. Özellikle, devlet idaresinin son derece ince bir ihtisas işi halini aldığı, siyasi kararların çoğu teknik bilgiye dayanan karmaşık bir niteliğe büründüğü modern demokrasilerde «halkın idare etmesi» tasavvuru realitelere uymamaktadır. Demokrasiyi diktatörlük rejimlerinden ayıran, birinde halkın diğerinde küçük bir grubun hâkim yönetici olmasında değil, -aslında her iki rejimde de idare ediciler küçük sınırlı bir gruptur- fakat demokrasilerde idare edenlerin yani siyasi elitin halka sorumlu olmasında, ona hesap verme mecburiyetinde bulunmasındadır. Özet olarak diyebiliriz ki, yeni demokrasi teorisine göre, demokrasi çoğunluğun hükûmet edecek azınlığı seçtiği ve desteklediği idare tarzıdır. Yani demokrasi elitin ve liderlerin seçimi ve sorumluluğu esasına dayanmaktadır. Robert DAHL'ın ifadesiyle demokrasilere bugün seçimli «Polyarchy» lerdir (10). Yahut SARTORI'nin dediği gibi, demokrasi hem seçilmiş elit poliarşisi hem de birbirleriyle rekabet halinde bulunan elitlerin ayıklanma sistemidir (11).

I — ELİTİZM (ELİTİST TEORİLER)

Elit olayının siyaset ilmi bakımından doğurduğu diğer bir sonuç elitist teorilerin ortaya atılmasıdır. Elitizm adı altında toplanan bu görüşlerin birleştiği ortak nokta, siyasi iktidarın belirli küçük bir grup tarafından kullanılması gerektiğidir. Yani böyle ufak bir grubun idare etmesi, yönetici durumunda olması en iyi idare şekli olarak takdim edilmektedir. Elit olayı ile elitizm arasındaki fark elit teorisinin olanı müşahade etmesi, elitizmin olması lâzım gelen hakkında değer hükmüne varmasıdır.

Elitist teorilerin ortaya çıkışı siyaset ilmi bakımından yeni bir olay sayılmaz. EFLATUN «Politeia» (Devlet Yahut Cumhuriyet) adlı eserinde filozof hükümdarların ya da hükümdar filozofların hüküm sürecekleri ideal bir toplum düzenini anlatmış ve böyle bir

(10) R. DAHL, A Preface to Democratic Theory, Chicago, 1956, sh. 63, 63.

(11) G. SARTORI, Democratic Theory, Detroit, 1962, sh. 126.

elite dayanan idare sisteminin «en iyi» idare şekli olduğunu savunmuştur. Ütopyacı bir karakter taşıyan bu eser çağlar boyunca başka elist teorilere de modellik etmiştir.

NIETZSCHE, toplulukların ancak «üstün insan» (UBERMENCH) tarafından idare edilmesinin aydınlık ve mutluluk yaratacağını öne sürmüştür. Bunun gibi T. CARLYLE'da «Kahramanlar»ın övgüsünü yapmış ve aslında bütün dünya tarihinin kahramanların biyografilerinden ibaret bulunduğunu söylemiştir. Elitist bir idare tarzı olan Faşizmin kurucusu B. MUSSOLINI, halkın hiç bir zaman egemen olmadığını belirttiğinden sonra «halka verilen egemen sıfatı acı bir şakadır» demiştir. Çağımızda elitist teoricien en önemlilerinden biri sayılan Jozé ORTEGA Y. GASSET «Kütülelerin İsyanı» adlı eserinde, seçkinler idaresini çağımızın sosyal politik dertlerine bir deva olarak sunmuştur (12).

Biz bu çalışmamızda elitist görüşler üzerinde uzun boylu durmayacağız. Burada maksadımız elitist teorilerin uzun uzadıya izahını, tahlilini ve tenkidini yapmak değil, sadece konumuzla ilgili olduğu nisbette elitist telâkkiler hakkında bir fikir verebilmektir. İlâve edelim ki diktatoriyal bir idareyi savunan elitist görüşlerin yanı başında «demokratik» elitizm görüşleri de bulunmaktadır.

III. KESİM : AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ELİT

a — Az gelişmiş Ülke Terimi.

Bu kesimde az gelişmiş ülkelerde siyasi eltin yapısı ve fonksiyonları üzerinde duracağız. Fakat her şeyden önce az gelişmiş bir ülkeyi tarif etmek zorundayız. Geri kalmış diye adlandırılan ya da olumlu bir açıdan «kalkınma halindeki ülkeler» diye vasıflandırılan bu ülkelerin ortak özellikleri nelerdir? Genel olarak az gelişmiş ülkeler tabiri ekonomik yönden geri kalmış fakir ülkeleri anlatmaktadır. Bunu ekonomi diliyle söylemek gerekirse, az gelişmiş ülkeler, fert başına düşen milli gelirin en az en düşük olduğu memleketlerdir (fert başına düşen milli gelir 100 dolardan daha az). İlâve edelim ki az gelişmiş ülke ekonomik yönden olduğu kadar siyasi yapı ve teşkilât, sosyal organizasyon ve kültür dereceleri ve teknoloji bakımından da yeterli bir gelişme seviyesine varamamış ülkelerdir (13). Toplumları 1. Geleneksel; 2. Gelişme halinde; 3. Geliş-

(12) ORTEGA Y. GASSET, The Revolt of the Masses, London, 1961. sh. 38 ve müt.

(13) Az gelişmiş ülkeler hakkında derli toplu bilgi için bakınız : YVES LACOSTE,

miş toplumlar (endüstriyel toplum) diye 3 lü bir sınıflandırmaya göre sıralarsak az gelişmiş ülkeler, özellikle 1 inci ya da 2 nci kategoriler içinde yer almaktadırlar. Bugün tam manasiyle ilkel, geleneksel toplum tipi hemen hemen kalmamış gibidir. Az gelişmiş ülkelerin çoğu birinci ve ikinci kategorideki özellikleri bir arada taşımaktadır. Kabul etmek lâzımdır ki bugün dünya nüfusunun büyük bir kısmı (2/3 si) az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Bu ülkeler daha çok Asya ve Afrika kıt'alarında ve Güney Amerika'da bulunmaktadır. Gerçi ekonomik güç, teknoloji ve sosyal organizasyon ve telâkkiler bakımından bu kategoriler içinde yer alan memleketler arasında farklar vardır. Meselâ Brezilya ile Afganistan, yahut Mısır ile Yemen'in durumları bir ve aynı değildir. Fakat yine de bütün bu devletlerin ortak özelliği, kitle sefaleti, okur yazar nisbetinin düşüklüğü, sosyal ve siyasi yapıdaki istikrarsızlık ve dengesizlik halidir.

Az gelişmiş ülkelerin karşısında yer alan, kalkınmış ülkelere gelince, bu memleketlerde fert başına düşen milli gelir 1000 doların üstündedir (14). (A. B. D. ve Kanada bu gruba girmektedir). Dünya nüfusunun % 6 sına sahip olan A. B. D. Dünya milli gelirinin % 40 ını, dünya nüfusunun % 25 ini teşkil eden Avrupa ise bu gelirin yine % 40 ını paylaşmaktadırlar. Yani dünya nüfusunun % 31 i dünya milli gelirinin % 80 ini paylaşmakta, buna mukabil az gelişmiş ülkeler % 69 gibi bir nüfusla dünya milli gelirinin ancak % 20 sini bölüşmektedir. Görülüyor ki kalkınmış ülkelerle, kalkınmamış ülkeler arasında, gelir dağılışı bakımından büyük bir dengesizlik vardır (15). Önemli olan nokta, aradaki bu farkın, zamanla kapanmaması bilâkis her gün daha da artması ve baş döndürücü bir hale gelmesidir. Gerçi fakirlik, dünya tarihi kadar eskidir. Fakat E. STALEY'in haklı olarak söylediği gibi, halk kitlelerinin sefaletlerinin farkına varmaları, fakirliklerinin şuuruna ermeleri yeni bir olaydır (16). Bugün dünyanın büyük çoğunluğunu

Les Pays sous developpés. Presses Universitaires de France, Paris, 1962. PETER BAUER, Economic Analysis and Policy in Underdeveloped Countries. Durham University Press, Durham, N. C. 1957.

- (14) Kalkınmış ülkeler için bkz.: C. E. AYRES, Theory of Economic Progress. University of North Carolina Press, N. C. 1944.
- (15) Bkz.: Gunnar MYRDAL, Rich Lands and Poor : The Road to World Prosperity. Harper, New York, 1957.
- (16) E. STALEY, The Future of Underdeveloped Countries. New York, 1961, sh. 13 - 20.

teşkil eden az gelişmiş ülkeler süratle kalkınmak istemekte ve bu ülkelerde «artan ekonomik ve sosyal talepler ihtilâli»nden bahs olunmaktadır (17). Az gelişmiş ülkelerde siyasi yönetici sınıfın, elitin fonksiyonu araştırılırken bu noktanın gözönünde tutulmasına lüzum vardır. Özet olarak denilebilir ki, kalkınmış «Endüstrileşmiş» «toplum» ile, kalkınmasını muhtelif sebeplerden ötürü tamamlayamamış ve ilkel tarım metotlarına dayanan «Geleneksel toplum» bugün iki grup halinde birbirlerinin karşısında yer almaktadırlar. Yahut «bolluk ekonomisi»ni temsil eden gelişmiş ülkelerle (18) «Kıtlık ekonomisi»ni temsil eden ülkeler bir arada yanyana yaşamaktadırlar.

b — Gelişmiş Ülke (Endüstriyel Toplum)

Çağımızdaki teknolojik ihtilâl sonucu endüstriyel toplum üretimi son derece artmış ve bunu kitlelere mal etme yoluna girmiştir. Ekonomik nimetlerin bu şekilde halka yayılması, dağıtılması sonucu ekonomik alanda olduğu kadar sosyal alanda ve siyasi plânda bir dengelilik, kararlılık durumu yaratılmıştır. Kalkınmış ülkelerdeki «Kitle Toplumu» işte böyle bir ortamda bulunmaktadır (19). Teknokrasi yani bilginlerin ve teknik adamların idaresi, otomasyon (elektronik beyinlerin sosyal ve ekonomik alanda kullanılması) ve uzay çağı modern gelişmiş toplumun önünde geniş ufuklar açmıştır. Böylece, kalkınmış toplumdaki teknolojik, sosyal ekonomik gelişme o topluluklardaki elitin, siyasi yönetici sınıfın da kuruluşuna ve yapısına tesir etmiş, siyasi iktidar eliti yanibaşında yer alan bilgi eliti, büyük korporasyonların yüksek memurları (executives) (20) ve askerî elit o zamana kadar klâsik siyaset adamının tekelinde bulunan siyasi iktidara etkide bulunmağa başlamıştır. Tanınmış Amerikalı sosyolog W. MILLS, A. B. D. ni model olarak aldığı böyle bir toplumdaki elit şemasını POWER ELITE adlı eserinde vuzuhla göstermektedir (21).

-
- (17) W. G. CARLLETON, «The Revolution of Rising Expectations» Reprinted from the Primary of politics, The American Scholar, Vol 27. No. 3, 1953, sh. 283 - 294.
- (18) Bkz. : J. K. GALBRAITH, The Affluent Society. Boston, Mass, 1958.
- (19) E. H. CARR, The New Society. London, Macmillan 1951, sh. 63 - 64; Ayrıca Bkz. W. KORNHAUSER, The Politic of Mass Society. Glencoe, 1959.
- (20) C. I. BARNARD, Functions of the Executive. Harvard University Press, Cambridge, Mass, 1938.
- (21) C. W. MILIS, The Power Elite. New York, Oxford University Press, 1959, sh. 3 - 29 ve 269.

C — Kalkınan Ülkelerde Siyasi Elit

1. Siyasi Elitin Yapısı : Az gelişmiş ülkelerdeki siyasi elitin yapısını ve fonksiyonunu tetkike geçmeden önce şunu belirtelim: Az gelişmiş ülkeler model alınarak bir siyasi elit teorisi inşasına henüz teşebbüs edilmemiştir. Aslında bu gibi ülkelerin siyasi ve sosyal yapısı elit teorisine dayanılarak yapılacak bir araştırma için çok elverişli bir ortam teşkil etmektedir.

Bir ülkedeki elit yahut elit grupları ile o toplumda yaşayan toplumsal değerler arasında yakın bir ilginin mevcut olduğu noktasına yukarıda değinmiştik. COLE (22) ve NADEL (23) gibi elit meselesiyle derinlemesine meşgul olan yazarlar yaptıkları çalışmalar sonunda böyle bir bağıntının mevcudiyetine bizi inandırmaktadırlar. Aynı gerçeği bir başka şekilde söylemek lâzım gelirse, diyebiliriz ki, bir toplumdaki siyasi elitin yapısı ve siyasi iktidara tesir eden elit gruplarının nevi bize o toplumun temel siyasi ve sosyal yapısını da anlatır (24). Yani siyasi elit bir toplumun - bu tabiri kullanmağa izin verilirse- aynası gibidir. Şu halde böyle bir açıdan bakıldığı zaman az gelişmiş ülkelerde elitin yapısı nasıl gözükmektedir? Bu memleketlerdeki siyasi elitin temsil ettiği sosyal değerler nelerdir? (25).

Bir kere bu gibi toplumlardaki hâkim elitin feodal bir yapıya dayandığını ve toprak elitinin (yani büyük arazi sahiplerinin) siyasi iktidarın kontrolünde önemli roller oynadığını belirtmek gerekmektedir. Toprak eliti yanı başında, memur eliti ve asker eliti yer almakta ve siyasi karar sürecine katılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki askeri elitin siyasi iktidara katılması oradaki teknolojik gelişmenin sonucu olduğu ve bu tesirin daha çok dolaylı bulunmasına karşılık az gelişmiş ülkelerde askeri elitin siyasi iktidara müdahalesi, daha çok klâsik demokrasinin iyi işliyememesi yüzünden ortaya çıkmakta ve ordunun siyasete doğrudan doğruya karışması şeklinde tezahür etmektedir.

Kalkınma halindeki elit grupları arasındaki siyasi iktidar savaşı bu elit gruplarının temsil ettiği sosyal ve kültürel düzenlerin ça-

(22) C. D. H. COLE, *Studies in Class Structure*, London, 1955. sh. 105 ve müt.

(23) S. F. NADEL, *The Concept of Social Elites*, *International Social Science Bulletin*, Vol VIII, No. 3, 1956, sh. 415 ve müt.

(24) HAGEN, *On the Theory of the Social Change*, sh. 82. ve müt.

(25) Bkz. : E. SHILS, *Political Development in the New States*, 1962.

tışması gibi sert ve şiddetli, hatta bazen kanlı olmaktadır. Elit grupları arasındaki iktidarın el değiştirmesi çok defa zorlamalar ve patlamalar halinde ortaya çıkmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerdeki siyasi elit genel olarak, rolü ve fonksiyonu hakkında etraflı bir bilgiye, şuurlu bir sezise sahip olmamakta çok dağınık ve bölünük, zıt istikametlere koşan siyasi gruplar manzarası göstermektedir.

Bir diğer özellik az gelişmiş ülkelerdeki elit grupları ile halk denilen geniş kitleler arasında büyük bir mesafenin, adeta bir uçurumun varlığıdır (26). Siyasi elit içinden çıktığı toplumun meselelerini çok defa iyi bilmemekte, bilse de bu dertleri gidermek için gerekli davranış gücünü gösterememektedir. Bu durum halk tabakasıyla siyasi elitin çok defa zıt kutuplarda ayrı düşünce ve yaşayış daireleri halinde birbirlerine uzak ve yabancı kalmaları sonucunu doğurmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerdeki elit grupları hakkındaki sosyal telâkiler ve bunlar hakkındaki değer yargıları uzmanlık ve bilgi ehliyet esasından ziyade rütbe ve mevki, servet, sosyal sınıf ve statü ölçülerine göre şekillenmektedir.

Bu konuda son olarak şunları söylemek mümkündür :

Az gelişmiş ülkelerdeki siyasi elit yapısı genel olarak son derece hiyerarşik ve aşırı derecede merkezileşmiş olarak gözükmektedir. Bu gibi ülkelerde siyasi elit ve onun zirvesinde yer alan liderler için yetki dağıtımını yabancı bir olay olarak kalmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde siyasi elitin kararlar ve davranışları içinde buldukları toplumun temel siyasi ve sosyal kuruluşuna uygun olarak ve bilhassa iktidar hakkındaki telâkileri ve eğitim sisteminin bir eseri olarak çok defa sert bir otoritaryanizm yönünde tecelli etmektedir. (Mamafih bu son durumun, bir memleketin ekonomik ve sosyal yönden geri olmasıyla her zaman doğrudan doğruya bir ilgisi bulunmamaktadır. Harpten öncesi Almanya ve şimdiki Sovyet Rusya kalkınmış ülkeler oldukları halde, otoriter bir iktidar şemasına sahip olmuşlardır.)

(26) Bu konuda bilhassa şu esere müracaat edilmelidir : E. SHILS, The Intellectuals in the Political Development of the New States, World Politics, C. 12. No.3, 1960.

d) Kalkınan ülkelerde siyasi elitin rolü ve fonksiyonu : İşte bu gibi bir temel ekonomik, sosyal ve siyasi yapıya dayanan az gelişmiş ülkelerdeki siyasi elitin rolü ve fonksiyonu ne olmuştur? Denilirse bu ülkelerdeki elitin temel rolünün ekonomik ve sosyal kalkınmadan ibaret olduğu söylenebilir. Bu noktada az gelişmiş ülkelerdeki elit siyasi elitin başlıca iki gruba ayrıldığı görülmektedir: 1) Statükocu siyasi elit. 2) Yenilikçi, reformcu elit. Feodal elitin yani toprak elitinin ve memur elitinin daha çok statükocu elit içinde yer aldığı söylenebilir. Buna karşılık askeri elit ve iş adamları eliti reformist bir temayüle sahip bulunmaktadır. Muayyen bir ana kadar hâkim durumda bulunan siyasi elit gruplarının süratle değişen dünya şartları ve hızlı teknolojik gelişme sonucu önce sosyal itibarlarını sonra da siyasi iktidardaki kontrolcu durumlarını kaybetmeğe başladıklarını ve bunların yerlerini ıslâhatçı, reformcu elit grupların aldığını görüyoruz. Bu suretle yeni bir elit grubunun ortaya çıkışıyla birlikte kalkınma problemi de temel dava olarak toplumu çalkalamakta ve halk kitleleri bu yeni elitin kalkınma ve refah devletini kurma «mesajları» na kulak kabartmaktadırlar. Yenilikçi ve reformcu siyasi elit halk kitlelerinin uzun asırlar boyunca uyku halinde kalmış dilek ve özlemlerine adetâ bir hoparlör vazifesi görerek büyütmişler ve sosyal ve ekonomik nizamdaki dengesizliklerin düzeltilmesini isteyen sosyal protestoya bir top patlamasının şiddetini ve uğultusunu kazandırmışlardır. A. MALRAUX'nun pek haklı olarak belirttiği gibi, çağımız, büyük kitlelerin çağıdır. Uzun zamanlar tarihin karanlıklarında hareketsiz ve sessiz duran halk kalabalıkları, asrımızda anı bir sıçrama ile, tarih sahnesine çıkmışlar ve rollerini oynamaya başlamışlardır. Nil İhtilâlinin felsefesini anlatan Alb. Abdülcemal Nasır, arkasından yalınayak koşan büyük kalabalıkların ayak seslerini ürpererek duyar gibi olduğunu söylemiştir (27).

Ekonomik ve sosyal kalkınma hangi sistemde gerçekleştirilecektir sorunu, ekonomik ve sosyal kalkınmanın zorunluluğu ve kaçınılmazlığı üzerinde birleşen yeni ve reformcu siyasi elit bu kalkınmanın nasıl gerçekleştirileceği konusunda ayrılmaktadır. Ortada esas itibariyle iki yol gözükmetedir :

1. Batı modeli demokrasiler.
2. Otoriter ve Totaliter sistemler.

(27) Gamal Abdul NASSER, *Egypt's Liberation, Philosophy of the Revolution* Washington D. C. 1955, sh. 81 ve müt.

1. Batı dünyası kalkınmak isteyen az gelişmiş ülkelere bu kalkınmayı demokratik bir modele göre ve Batı ölçülerine göre yapmasını hararetle salık vermektedirler. Batının bu konudaki tezini şöyle özetlemek mümkündür : a) Demokratik bir düzen içinde kalkınmak mümkündür. Büyük bir harbin sonunda ekonomik ve mali yönden adeta iflâs etmiş ülkelerin harpten sonra nasıl süratle kalkındıkları ortadadır. Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkeler, demokratik model ve kalıplar içinde hızla kalkınmışlar ve ekonomik durumları harp öncesi devresine nisbetle kıyas kabul etmez olarak iyileşmiştir. b) Demokratik düzen insan hak ve hürriyetlerine saygı duyan, insan vekar ve haysiyetini ön plânda tutan bir rejimdir. Bu itibarla, kalkınma uğruna kutsal hak ve hürriyetlerden vaz geçmemek lâzımdır. c) Batı, kalkınmak isteyen Doğu için, iyi niyetli bir terbiyeci, çok defa iyi kalpli müşfik bir büyük ağabey hiç olmazsa bir yetiştirici olmuştur, ve olmakta devam etmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki bilim yuvaları, modern yapıntılar, yollar, sanat hareketleri ya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla Batının eseri olmuştur. Az gelişmiş ülkelerdeki siyasi elit büyük çoğunlukla Batı eğitim kurumlarında yetişmiştir. d) Batı üstelik ekonomik ve teknik alanda kalkınmak isteyen az gelişmiş ülkelere yardıma hazırdır ve esasen yardımlarda bulunmaktadır. Şu halde az gelişmiş ülkelerin Batı modeli bir demokrasi düzeni içinde kalkınma davasını gerçekleştirmeye çalışmaları gerekir.

Bu şekilde özetlenen kalkınmış demokrasilerin tezlerine, az gelişmiş ülkelerin reformcu siyasi elitinin bir kısmı şu şekilde cevap vermektedir :

a) Demokratik düzen içinde kalkınma bazı Batı ülkeleri ve Japonya gibi memleketler için doğru olabilir, ancak bu ülkelerde ekonomik, sosyal şartlar ve tarihi gelişme az gelişmiş ülkelere farklı şekilde gelişmiştir. Bir kere bu ülkelerin kapitalist rejimin sonucu olan büyük bir servet yığılması hadisesi az gelişmiş ülkelerde bulunmamaktadır. Az gelişmiş ülkelerde sanayileşme ve kalkınma için gerekli kapital ferdî teşebbüste de yoktur. Olan servette pek mahdut ellerde dengesiz şekilde toplanmıştır.

b) Az gelişmiş ülkelerde büyük yatırımlar için gerekli tasarruf çok azdır. Bunu ancak cebri bir tasarruf sistemiyle sağlamak mümkün olabilmektedir. Batının liberal ekonomi düzeniyle bunu gerçekleştirmek kabil değildir.

c) Yabancı özel sermaye az gelişmiş ülkelere gelmek isteme-

mektedir. Siyasi ve hukuki istikrarsızlık faktörleri dışında yabancı sermayeyi tereddüde götüren başka bir âmil, yapılan yatırımların semeresini hemen derlemek isteyen Batı kapitalizminin bir çok i alanlarını kendisi için prodüktif saymamasıdır.

d) Resmî dış yatırımlara gelince, bu hususta ekonomik kaygılardan ziyade askeri, siyasi düşünceler rol oynamakta ve yapılan yatırımlar Batının yakın siyasi faydası yönünden ele alınmaktadır.

c) Büyük çoğunluğun okuyup yazma bilmediği, gelir dağılımının haksız ve gayri âdil bulunduğu ve oligarşik kurumların sosyal ve siyasi yapıya hâkim olduğu az gelişmiş ülkelerde temel, köklü reformları Batı modeli demokrasi kalıpları içinde çözmek -hiç değilse bugünkü durumda- imkânsız değilse bile çok güçtür.

İşte bütün bu sebeplerle bir hayli sayıda az gelişmiş ülkelerin siyasi eliti kalkınma, sosyal ve kültürel değişme sorunlarına el atmada Güdümlü demokrasi, Temel demokrasi, Yönetici demokrasi gibi yollara başvurulmasının daha doğru olacağı kanısındadır.

Endüstrileşmiş Batı demokrasileriyle geleneksel toplum tipini temsil eden az gelişmiş ülkelerde seçkinlerin yukarıda özetlediğimiz karşılıklı iddialarında her iki taraf için gerçek paylarının bulunduğu muhakkaktır. Unutulmaması gereken bir nokta da az gelişmiş ülke liderlerinin Batı modeli demokrasi ve onun kapitalist sistemine karşı takındıkları tenkidî tavidir.

AZ GELİŞMİŞ ÜLKE SİYASİ ELİTİNİN BATIYA KARŞI TUTUMU

Milliyetçilik, Anti - Emperyalizm ve Anti - Koloniyalizm :

Batının insan hak ve hürriyetlerine değer verdiği iddiasına karşı, az gelişmiş ülkelerin siyasi eliti bu saygının sömürge ve yarı sömürge halklarından esirgendiğini ileri sürmektedirler. Üstelik kültür yayma havariliğini, medeniyet taşıma misyonunu «Beyaz Adamın yükü» görevi sayan Batı kültürü temsilcileri Doğunun pek eski olan kültür ve medeniyet değerlerini ya hiç görmemezlikten gelmişler, bazen de bunları çiğneme yoluna gitmişlerdir. Hor görülen az gelişmiş toplumların derin iç acısını MAO - TSE - TUNG, «Ulusumuz artık hor görülmeyecektir» şeklinde bir isyanla açıklamaktadır. Batının kültür kurumlarının az gelişmiş ülkelerin aydın ve seçkinleri eğitmesine gelince, bu çok dar bir alana mahsus ve münhasır kalmış, bundan daha ziyade, batının siyasi temsilcilerine, kültür ve ticaret kurumlarına yakın olan belirli bir azınlık faydalanmıştır. Ör-

neğin Cezayir'de ve Hindistan'da yüksek eğitime pek az önem verilmiş, geniş bir aydınlar sınıfının ortaya çıkması istenmemiştir.

Batı ekonomik yönden az gelişmiş ülkelere kalkındırma açısından ziyade bunların bâkir tabii servet kaynaklarından yararlanma yönünden bakmıştır.

Lâtin Amerika Pensadores'leri (Aydınlar) bu ilişkiyi «köpekbalığı ile sardalya» arasındaki münasebete benzetmişlerdir. Nehru zalim sömürgecilerin elinde acı çeken BHARAT MATA (Hindistan Anne) nin üzüntülerini dile getirmiştir.

İşte bu çabalarla az gelişmiş ülkelerde aydınların ve siyasi seçkinlerin uğraşlarından kendilerine bayrak yaptıkları Milliyetçilik formülü Anti-emparyalist ve Anti-kolonyalist bir biçimde ortaya çıkmaktadır. 1911 Çin İhtilâlinde Sun-Yat Sen tarafından ortaya atılan «Halkın 3 Prensibi» (SUN MIN CHU I) yeni bir millet yaratmada dayanılacak ana ilkelere işaret etmiştir. Siyasi, ekonomik ve kültürel yönden bağımsızlık davası az gelişmiş ülke seçkinlerinin parolası olmuştur. Afrikalı lider Sekou Touré, Batıya önce şu soruyu sormaktadır : Afrikanın bağımsızlığından yana mısınız?

TÜRKİYE'DE SİYASİ ELİT

Türkiye'de siyasi elitin yapısı, kuruluşu, değer yargıları ve davranış biçimleri bakımından yapılmış araştırmalar hemen hiç yok denecek kadar azdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel elit yapısının belirgin özelliği dini ve askeri elitin hâkimiyetiydi. Teoratik bir temele dayanan ve fetih esasına yaslanan bu düzen temel çizgileriyle Cumhuriyete kadar devam etmiştir denilebilir (28). Tanzimat ve I. Meşrutiyet hareketleri Batıdan ilham alan ve daha çok aydın memurlardan kurulu bir seçkinler grubunun ön plâna çıkarmış ve yarı-lâyik ve Anayasalı bir düzenin -ürkek adımlarla da olsa- temellerinin atılmasına çalışılmıştır (29). II. Meşrutiyet hareketi reformcu bir askeri eliti (30) sahneye çıkışı ile birlikte cismani (secular) bir devlet anlayışının ve Meşrutî idarenin yeniden kurulması

(28) Bkz : T. Z. TUNAYA : İslâmîlik Cereyanı. İstanbul, 1962; Ayrıca Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri. İstanbul, 1960.

(29) Ş. MARDİN; Jön Türklerin Siyasi Fikirleri. Ankara, 1964. sh. 96 ve müt. Ayrıca sh. 152 ve müt.

(30) Max F. MILLIKAN : The Emerging Nations. sh. 29.

denemesi olarak nitelenebilir (31). Cumhuriyet devri, elit yapısının kuruluşunda ve siyasi elitin değer yargılarında köklü bir değişme getirmiş dini elitin siyasi alandaki üstünlüğüne son verildiği gibi, kayıtsız şartsız halk egemenliği fikri -teorik plânda da olsa- ön plâna geçmiştir. Tek parti idarelerinin siyasi yönetici sınıfı, ordu-dan ayrılan askerlerle, memurlara ve eşrafa dayanmıştı. Kalkınma sorunu karşısında bu elit genel olarak devletçilik sisteminin Türkiye'yi kalkındırabilceğine inanmıştı. 1946 yılında başlayan çok partili demokratik hayat yaşayışı içinde memur - asker ve eşraftan ibaret elit kadrosuna profesyonel politikacılar ve iş adamlarıyla serbest meslek sahipleri (avukat, doktor, mühendisler v.s.) katılmıştır. Hürriyet, demokrasi sloganları ve özel teşebbüse öncelik verilmesi tezleri 1960 yılına kadar devam eden bu devrenin temel değer yargıları olmuştur. Lâyik devlet anlayışı bakımından 1946-1960 devresi elitlerinin 1923-1946 devresine nisbetle daha ılımlı ve zaman zaman tavizci bir tutum takındıkları görülmüştür.

27 Mayıs 1960 İhtilâli geniş ölçüde askeri ve aydın elitin (Üniversite, basın, gençlik) eseri olmuştur. 1961 yılına kadar süren devrede siyasi iktidarı kullanan bu gruplar, bilhassa başlangıçta lââyık, reformcu, sosyalizan bir devlet görüşünün temsilcileri olarak belirmişlerdir. 1961 yılına Yeni Anayasanın kabulü ve genel seçimlerle başlayan süre içinde de askeri elit - arka plânda olsa bile - yerini muhafaza etmekle beraber profesyonel politikacılar gittikçe daha kuvvetli bir yer tutmağa başlamışlardır. Kalkınma problemi karşısında seçkinler kollektivist plâncı (sosyalist) devletçi ve özel sektörcü olmak üzere üç gruba bölünmüşlerdir.

S O N U Ç

Türkiye'de siyasi elitin yapısı ve değer yargıları hakkında yaptığımız bu kısa açıklamayı şu şekilde özetlemek mümkündür : Türkiye siyasi elitinin temel kuruluşunda askerler, memurlar, eşraf ve profesyonel politikacılar önemli yere sahiptirler. Klâsik elit şeması diyebileceğimiz bu tablo içinde eksik olan menacer - elit ve teşkilât adamlarıdır. Bir başka deyişle teknokratlardır. Bilginler, araştırmacılar, mühendisler, fizikçiler, kimyagerlerden ibaret uzman elit, bilgi eliti Türk seçkin grupları arasında lââyık olduğu mevkie, henüz tam

(31) Bu konuda bilhassa şu esere bakınız : T. Z. TUNAYA : Hürriyetin İlânı : İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar. İstanbul, 1959.

manasıyla gelmiştir denilemez. Oysa Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkenin kalkınmasında, temel siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesinde bu gibi bir elitin siyasi yönetici sınıf kadrosu içinde önemli bir duruma geçmesi gerekmektedir. Kitle üretimi çağına, sibernetik şemasına ve otomasyon dönemine uygun değişen bir siyasi elit kuruluşu böyle bir teknik bilgi elitine şiddetle muhtaçtır.

Bu konuda belirtilmesi gereken bir başka nokta Türk siyasi elit gruplarının genel olarak aşırı hiyerarşik ve merkezci bir kuruluş özelliği göstermesidir. Bu seçkin gruplarının süratle değişen olaylar karşısında gerekli esnekliği, uyum kabiliyetini tam manasıyla gösterdiği söylenemez. Daha çok muhafazacı ve statükocu bir tutuma sahip klâsik elit kuruluşunun Türkiye'nin ihtiyacı olan süratli, radikal hamleleri ne dereceye kadar başarabileceği ciddi bir düşünce konusu olmak gerekir.

Öte yandan siyasi elit gruplarında diktatoriyal değilse bile otoriter bir yönsemenin varlığı önemle göz önünde tutulmak gerekir.

Hükümet başkanlarıyla kabine üyeleri, parti liderleriyle parti üyeleri arasındaki münasebetler tablosu Batının demokratik ülkelerine kıyasla bir hayli sert ve disiplinci karakter özelliği taşımaktadır. Kabineye bakan tayinlerinde, bakanların kabineden uzaklaşmalarında ve genel olarak kabine çalışmalarında aşırı sayılacak otoriter bir tutumun izleri açık olarak görülmektedir. Siyasi partilerde zaman zaman daha çok liderlerin işareti üzerine yapılan tasfiye hareketleri, ihraç mekanizmasının otoriter bir biçimde işlediğini göstermektedir. Türk siyasi elit gruplarında zaman zaman şiddetli şekilde ortaya çıkan otoriter eğilim, Türk siyasi, sosyal ve kültürel hayatındaki temel nedenlere (aile, eğitim sistemi, gelenekler v.s.) bağlamaktadır. Otoriter kişiliği ölçmeğe çalışan araştırmaların ve tekniklerin (ADORNO'nun F cetveli) (32), APFEL-BACH'ın ABCDEF Testi gibi uygulanmasıyla Türk siyasi elitinin otoriter yönsemeleri hakkında ilgi çekici sonuçlar elde edilebilir.

Nihayet Türkiye'de siyasi elite yetki ve görev dağıtımını acısından bakıldığı zaman daha ziyade katılaşmış, kalıplaşmış, donmuş bir sistem içinde bulunduğu farkedilmektedir. Şartlara göre değişen elâstiki ve hareketli bir yetki devri sistemine ve buna paralel

(32) ADORNO : Authoritarian Personality.

olarak gerçek sorumluluk mekanizmasına Türkiye siyasi elitinin -tamamiyle değilse bile- geniş ölçüde yabancı olduğu hata edilmeden söylenebilir.

Toplum içindeki sembolik değerlerin temsilcileri olan siyasi elit grupları arasındaki çatışma sert ve şiddetli olmaktadır. Sivil elit grupları arasındaki çatışma ekseriya bir çıkmazla karşılaşmakta ve silâhlı kuvvetlerin müdahalesine yol açmaktadır. 1908 ve 1960 Askeri İhtilâlleri bir açmazla düğümlenen siyasi hayata ordunun sert şekilde girişine başlıca örneklerdir (33).

Türkiye'de siyasi seçkinlerin koloniyalizm ve emperyalizm konusundaki tutumlarına gelince, Türkiye tarihinin hiç bir devrinde sömürge durumuna düşmediği için siyasi manada bir anti koloniyalizm akımından bahsetmek güçtür. Ancak Batı kapitalizminin ekonomik sömürücülük şeklinde beliren biçimi özellikle 1960 yılından itibaren daha çok Türkiye İşçi Partisi, Yön Dergisi gibi mihraklar etrafında toplanan aydın ve seçkinlerin itiraz ve hücumlarına yol açmış bulunmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin siyasi ve ekonomik bağımsızlık tezleri yeni Türk intelligentziasında eskisine nisbetle bir hayli sempati ve taraflar toplamağa başlamıştır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma sorununun çözümünde ise temel olarak C.H.P. ve Adalet Partisi etrafında toplanan seçkinler, karma ekonomi düzenini savunmakla beraber C.H.P. inin kamu sektörüne önem veren devletçi tutumuna karşılık A. P. daha çok özel teşebbüse öncelik tanıyan liberal bir akımın savunucusu olarak ortaya çıkmaktadır, Türkiye İşçi Partisi'ne gelince, sol uç kanatta yer alan bu partinin ileri gelen seçkinleri Türkiye'nin sosyalist plânlı ekonomi düzeninden başka bir sistemde kalkınmasının imkânsız olduğunu ileri sürmektedirler. Bu konuda son olarak belirtilmesi gereken nokta, Türkiye'nin demokratik sistem içinde kalkınmasının mümkün olmadığı, bunun ancak otoriter hatta diktatoriyal bir sistemde kabil olacağı hakkındaki bazı düşüncelerdir (34). Bu türlü düşünceler, çıkar yol olarak ya askerî bir rejimi veya tam manasiyle kolektivist plâncı (Marksist) bir sistemi öngörmektedirler.

Genel hatlariyle tipik bir az gelişmiş ülkenin özelliklerini taşıyan Türkiye'nin gelecekteki siyasi elit kadrosunun yapısında ve te-

(33) Bkz : D. A. RUSTOW : The Military in the Middle Eastern Society, The Brooking Institutions, Washington D. C. 1963, sh. 13 - 14.

(34) Tafsîlât için : WALTER F. WICKER : The Turkish Revolution, 1960 - 1961. The Brookings Institution, Washington D. C. 1963, sh. 13 ve müt.

mel değer yargılarında ne gibi gelişmeler olacağı şüphesiz şimdiden kesinlikle kestirilemeyecek bir husustur. Ancak geleneksel elit yapısında olayların da zoruyla bir başkalaşma olacağını, olması lâzım geldiğini söyleyebiliriz. Öte yandan sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesinde -bir tereddüt devresinden sonra- Türk aydın ve seçkinlerinin demokrasi alternatif üzerine karar kılmaları mümkün gözükmemektedir. Ancak B. LEWIS'in, genel eğilimin demokratik hürriyetçi yönde gelişeceği yolundaki kanısını olayların haklı çıkarabilmesi (35) için siyasi iktidar elitlerinin XIX. Asrın formel (şekli) demokrasi anlayışının yanı başında reel (sosyal) demokrasiyi yerleştirme çabasına hız vermeleri gerekmektedir. Türkiye siyasi iktidar elitleri gerçekçi bir gözle Türk toplum sorunlarına bakmalıdırlar. Gerekli olumlu tedbirler derhal alınmalı ve enerjiyle uygulanmalıdır. Bütün bu sorunların düğüm noktası bizce, siyasi elit içinden çıkacak liderlerin niteliğinde toplanmaktadır. İnsan hak ve hürriyetlerine inanmış, demokrasi değerlerine bağlanmış görüş ve cesaret sahibi liderler topluma bu yönde hiç olmazsa bir ilk hız (momentum) kazandırmalıdırlar. Şu şüphesiz pek kolay olmıyan bir iştir. Onun için hiç bir rejim, J. BRYCE'in dediği gibi, demokrasi kadar büyük liderlere muhtaç değildir.

(35) Bkz : B. LEWIS : The Emergence of Modern Turkey. London, 1961. Oxford University Press.